

/ 68

चांदोबा

आक्टोबर १९९४

लहान मुलांचे आरोग्य जतन करणारे
'घरकुल'

डेन-टोनिक

दांत सुलभतेने वेण्यासाठी ५ व्या महिन्यापासूनच आपल्या बाळाला होमिओच्या डेन-टोनिक गोळ्या निर्यात दिल्यास, दांत विनासायस येतात, मुलाची बिचडलेली तब्येत पूर्ववत होते आणि मुले हसू खेळू लागतात. डेन-टोनिक बरोबर पूरक असे कॅल्सियम दिल्यास मुले गुठगुटीत बनतात. डेन-टोनिकच्या अस्सलतेची खात्री करून घ्या.

लहान मुलांना झोपेत नकळत तब्येत होते. मुलांना घरात वा कारणांने असुधी मराने बाबरावे लागते. होमिओच्या ए-पिल्स गोळ्या दिल्याने वरील सर्व तक्रारीचे निवारण होऊन मुले फुल आनंदी व खेळकर बनतात.

ए-पिल्स

होमिओ लॅबोरेटरीज

सो-२, सोना उद्योग, अंबेरी (५), मुंबई ११
फोन ८३२ ७२९५ / ८३४ ००८९

जय

आंतरदेशीय बातम्या

'सुंदोपसुंदी'

आंध्यापर्यंत 'सुंदोपसुंदी' किंवा 'मावाभावातोंत बुद्ध' अशा भणक्यासाठी वर्तमानपक्षांनी 'येमेन' मधील शारिफ युद्धाग्रहण अनेक काळापासून प्रचारित केले. अमेरिकेच्या माजी परराष्ट्रमंत्री बजकर राजकीय हे संयुक्त राष्ट्रांमध्ये 'विशेष दूत' बनून तोरें नेले व त्यांनी ही जाणपसातली दुक्या राबडतीत शांवनम्यावृत्त किर्तनी केली.

या वर्तमानपक्षांच्या बुद्धीने अंतर व दक्षिण येमेन मधील प्रजा यांच्यात भावभावने ताते आहे, चार वर्षांपूर्वी अंतर व दक्षिण येमेन एक झालेही. परंतु पुन्हा त्यांनी वारंवार आपसात झगडे केले. दक्षिण येमेन विराळा होतून त्याने स्वतःला 'इस्लाम देश' म्हणून घोषित केले, अन् या क्षेत्राचे बरोबरच सुद्धाकरी सुध्दात सार्वी. परिणामतः युद्धाची प्राणधानी सारली.

जेन्हा संयुक्त येमेनची स्थापना झाली, तेन्हा अंतर येमेन च्या 'पीपल्स गनरल काँग्रेस' चे नेता अली शारें यांना युनियनचे अध्यक्ष बनवले गेले अन् दक्षिण येमेनच्या 'सोशलिस्ट पार्टी' चे नेता अली सलीम अलबीद झुपाध्यक्ष. ही युनियन बनण्यापूर्वी शु. येमेन प्रांश्र्वायिक इस्लाम धर्माच्या अधिपतीच्या अधीन होता, तर द. येमेनचा स्वायत्तत्वा सोव्हिएट युनियनची मदत व सहयोग मिळत आहत्याने तो सोव्हिएट देश बनलेला होता. पण तोरेंच्या मिळून केन्हा एक संयुक्त देश बनला, तेन्हाच राज-नीतिक परिस्थितीकोगी आपला संघर्ष प्रकट केला की, गाड जास्त दिवस टिकू शकणार नाही. पण त्यांना अशी शाराशी वादत होता की देशाच्या एकुल अर्थिक प्रयत्तीसाठी ते आपसातले भेदभाव विसरूनही जातील, अन् मिळून-मिसळून प्रयत्न करात रहतलें.

१९९२ मध्ये पहिल्या शारिफित निवडणुका झाल्या, विधानसभेसाठी सर्व्हांची संख्या २७१ आहे. स्वतःची १२१ जागा

'पीपल्स जनरल कॉन्ग्रेस' ला मिळाल्या अन् १६ जूना 'सोशॅलिस्ट क्ला' ला मिळाल्या. 'एनेन सॅव्हिंग फॉर रिपॉर्सी' नावाच्या दलाला वर सोशॅलिस्ट दलाचे सत्ते अधिक जाणा मिळाल्या. 'पीपल्स जनरल कॉन्ग्रेस' हा मिळाल्यानी कळून झाले अन्वडा बनला, व त्याने आपले सरकार बनवले, परंतु हे सरकार येमेन युनिपनच्या एक्तीने सॅरझ्थ करु शकले नाही. अन्वडा सालेने व, येमेनच्या तिमलाणीवर आपला अधिकार लमवायचा प्रयत्न केला, परंतु त्याचा विरोध झाला, अन् दोन्ही सत्तात लढाई सुरू झाली.

१ मे रोजी ल, येमेनने व, येमेनने एकलप्राज्ज विमान धडके, अन् येमेनने तेंव्हा आरोंप वेध घेतो व, येमेनने त्यांच्या विमान-वाहनावर वाळमण नेले आहे. अन्वडा सालेने ताबडतोब आणीबाणी बघावर केली. शहीदालीन अलिबोवला अन्वडा सालेने पदावरून पदच्युत केले आणि गुरशा व तेंव्हा त्यांच्या मत्स्यांनी हो अन्वडा सालेने केली. व, येमेनचा गळदंडरी बंदलप्यात झाला, अन् येमेनने सीमिनीयंदावळ अधिक होते. हे सैथ व, येमेनची युद्ध करण्यासाठी निघाले. व, येमेनने त्यांच्यावर 'कड' तारल्या आधुनिक हत्यारांचा प्रयोग केला, व, येमेन युनिवर्नचून फूटून निघला झाला व त्याने स्वातंत्र्याची घोषणा केली, अन् येमेनने अन् घालने की, त्यांनी जा सारल्या सरकारला मान्यता दिली, तर आपण युद्धांवावायस तयार आहोत, याचा अन्वडा सालेने व, येमेनने संयुक्त सरकार बनवू देण्यासाठी शत शती घेतल्या; पण सालेने त्या अन्वडा सालेने.

तीन महिने हे आंतरिक युद्ध चालू राहिले. या अवघात वेळी फ्रान्सी एक्कण सहापेळा युद्ध समाप्तीसाठी बायलां स्वीकृती आहीर केली. परंतु इरलेटो लॉय ओव्हायन झाला हे वेळी नडा एक्केकार व आरोंप करण अन् 'जटोमे शुभचन लावे' असे म्हणत युद्ध करू लागले.

व, येमेनच्या पध्दमचानन्तर, त्या देशाचे नेता सलीम अलबोद अन् अन्वडा सालेने ते सत्ता देश ओमान एक्केपळून गेले, राजनैतिक तेंव्हा घडने असे म्हणणे आहे की शेजारच्या देशात आश्वार्थ रहात असतानाही दक्षिण येमेनचे हे नेते फार दिवस, रात चोळत राव रहाणार नाहीत. इतके अन् येमेनने घोषित केले आहे की, 'आम्ही युद्ध संचालित केले आहे आणि आता आम्ही जगतपन राज्यस्थापनेच्या दृष्टीने क्रियाशील आहोत. देशात सरकारच निवडणुका होतील, अन् त्यात कोणताही राजनैतिक पक्ष भाग घेवू शकेल.' तयारी परिस्थिती लक्षात घेता, भविष्यात तेथे काय घडणार आहे, धावडन रांगीण कळीण आहे.

येमेनचा इतिहास

येमेन हा आपल्या सुगंधी द्रव्यांसाठी जगप्रसिद्ध असा प्राचीन देश आहे. सोळाव्या शतकात हा ओटोमान टर्की साम्राज्याचाच एक भाग होता. ब्रिटिश ईस्ट इंडिया कंपनीने १८३९ मध्ये हा देश तेथील सुमनांना कडून आपल्या ताब्यात घेतला. एडन हे केंद्रस्थान असल्यामुळे तेथे येणाऱ्या-जाणाऱ्या जहाजांवर ब्रिटिशांचे अधिक आधिकार्य होते. पहिल्या जागतिक महायुद्धात टर्कीचा पराभव झाला, तेव्हा अन्य देशांप्रमाणेच येमेनने ही आपला देश 'अरब रिपब्लिक ऑफ येमेन' नावाने 'स्वतंत्र' म्हणून घोषित केला. एकवर्षानंतर एडन व काही अन्य प्रांतांनी मिळून एककपडे ब्रिटिशांना निवृत्ती केली की, 'त्यांनी आपले सैन्य तेथून हटवावे'. १९६० मध्ये ब्रिटिश सैन्य तेथून निघून गेले. त्यानंतर 'पीपल्स फेडरेशन ऑफ सदर्न येमेन'ची स्थापना झाली. १९७० मध्ये सत्ताळूड मार्क्सिस्ट पक्षाने त्याला 'पीपल्स डेमोक्रेटिक रिपब्लिक ऑफ येमेन' असे नाव दिले. नन्तर दुसऱ्याच वर्षी दोन्ही येमेनमध्ये लढाई सुरू झाली. हे युद्ध एक वर्षभर चालू राहिले. १९७९ मध्ये त्यांच्यात तह झाला. संयुक्त येमेनच्या स्थापनेबद्दल चर्चा होवून 'येमेन कॉन्ग्रेस' रूपाने त्याची स्थापना झाली, सत्ता ही राजधानी बनली व 'रिपब्लिक ऑफ येमेन' तयार झाले.

कृतकपूरचा कमलाकर शहरातील कचेरीत तोंकरी करत असे. त्यासही त्याला रोज एका जंगलातल्या वाटेने जावं-यावं लागे. बाप लहानपणीच मरून गेल्यामुळे खूप अडचणी सोसून त्याच्या आईने त्याला वाढवले.

कमलाकरचा आवाज मोठा गोड होता. आईच्या सोमण्यावरून एक दिवस रात्रीच्या वेळी तो गाणं गाऊ लागला. त्या सुखर गाण्याच्या आनंदात आईने डोळे मिटून घेतले. पण ते डोळे पुन्हा खुपडलेच पाहोत!

स्वतःचा स्वयंपाक त्याला स्वतःच करून घ्यावा लागे. त्याचे कष्ट पाहून एकदा त्याचा मित्र त्याला म्हणाला, "कमलाकर, अरे किती दिवस असे कष्ट सुपसत बसतील? एकाही मुलगी पसंत करून लग्न करून घे ना!"

लग्नाची गोष्ट निघाल्या बरोबर त्याला शेजारच्या पार्वतीची आठवण झाली. पार्वतीच्या बापाचा लहानसा व्यापार होता. ती

त्याची एकुलतो एक मुलगी होती. रोज संध्याकाळी ती गावाबाहेरच्या देवळात देवदर्शनाला जात असे. देव-पूजेसाठी ती रोज कमलाकरच्या घरासमोरच्या बागेतून फुलं तोडून नेत असे. पण आतापर्यंत तो कधीच तिच्याशी काही बोलला नव्हता.

एक दिवशी तो कचेरीतून परत आला तेव्हा पार्वती, फुलं तोडत असलेली त्याला दिसली. तेव्हा त्याने तिच्याशी बोलायचं घाडत केलं. "पार्वती, तू मला फार आवडलेस. तुझ्याशी लग्न करायची इच्छा आहे माझी, तू याहेस कसूल नसाला?" त्याने बेघडक तिला विचारलं.

कमलाकरचं बोलणं ऐकून पार्वती थोडावेळ स्तब्धच राहिली. नंतर तिने विचारलं, "तुझूच छान गातोस हे माहीत आहे मला. पण तुला तसंवार येते चासवता? भाहेस इतका साहसी तू? खाली मुंडी घालून गल्लीतून चासतोस म्हणून लोक तुला मोठा विनयशील समजत असतील,

कु. शालिनी पाटील

पण काय रे, डोकं ताठ ठेवून कालण्याइतकं आर्थिक वळ आहे तुझ्या पाठीशी? इतर माणसांसारखे नाकडोळे आहेत तुला; पण कधी आरशात आपला चेहरा पाहिलायस? तुझे डोळे बारीक आहेत अन् नाक बसक आहे, ते दिसलं नाही कधी तुला? पुन्हा कधी माझ्यापुढे असला प्रस्ताव मांडायचं घाडस करू नको."

कमलाकर यावर काही जोतणार, इतक्यात हातची फुलं खाली टाकून त्याचं ऐकायसाठी न थांबता रंगाने फणफणत पार्वती तिथून निघूनही गेली.

कमलाकरला हा अपमान जिव्हारी लागला. अन् अंधारातच तो जंगलाकडे चालू लागला. ती चांदणी रात्र होती. कमलाकर जंगला-

तल्या एका मोठ्याशा झडकवर जाऊन बसला. त्याला आईची आठवण आली, कन् तिला छिय असणारं एक गाणं तो गावू लागला.

त्यानं गाणं संपवसं, तेव्हा एका झाडाच्या माथून आवाज आला, "काय अद्भुत गाणं हे! किती मधुर! कोणता राग वगैरे आम्हाला काही कळत नाही, पण ते ऐकता ऐकता आमचं मानच हरवलं. संगीत प्रवाहात आम्ही जणू वहात होतो!" टाळी वाजवत तीन भुत त्याच्या जवळ येऊन झुमी रलिली.

जीवनाला कंटाळलेल्या कमलाकरला भुत पाहून भीती वगैरे मुळीच वाटली नाही. भुत म्हणू लागलो, "गाणं तर छानच होतं, पण दुःखाचं होतं तें. एकादं भुल्लासभरलं मोठं गा न! खूप आनंद वाटेल आम्हाला."

"माझ्या जीवनातला आनंदच जर संपलाय, तर बुल्लासभरं गाणं कुठून आणू मी? माझ्या ठोडून रडकं गाणंय निघणार."

"तू तर बांगला तरशाताळा आहेस. वय तरी कितीसं असेल तुझं? इतकं कसलं दुःख झालंय तुला, बांग तरी! नीट सांग सगळं!" भुतांनी सहानुभूतीनं कमलाकरची चौकशी केली. कमलाकरनं आपलं दुःख त्यांच्यातमोर प्रकट केलं. बन् पार्वतीनं आपला तिरस्कार कसा केला, ते सांगितलं.

भुतांनी यावर आपसात चर्चा करून कमलाकरला म्हटलं, "हं! बरीच गर्विष्ठ दिसतेयही पार्वती. पण आता दुःख करू नको.

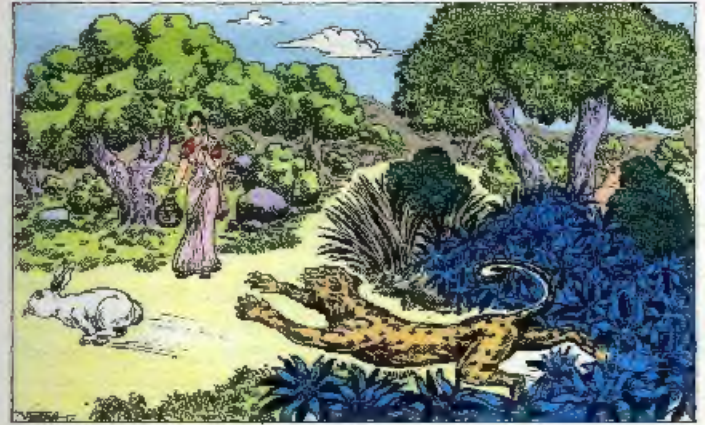
यालक्षाची सारी जबाबदारी आमच्यावर तोपूय. तू इथून सरळ कहरात निघून जा. पुढल्या पौर्णिमेला इथेच येऊन भेट आम्हाला."

भुतांच्या बोलेण्यावर कमलाकरला मुळीच विश्वास बसला नाही, पण पुन्हा घराकडे जाणं त्याला आवडण्यासारखं नसल्यानं तो झट्टाकडेच वळला.

दुसऱ्या दिवशी पार्वती देवळाकडून परत फिरली तेव्हा अंधार पडू लागला होता. झाडांझुपांतीं वेढलेल्या पाकृतवाटेनं बल्लत असताना एक वाघ एका सशाचा पाठलाग करत असलेला तिला दिसला. वाघ अगदी तिच्या समोर बाला, अन् तेवढ्यात ससा झुडपात व्हिसेनासा झाला. पार्वतीला अचानक समोर पाहून जोरानं डरकाळी फोडून वाघाने

तिच्यावरच झडप घालण्याचा पवित्रा घेतला. वयानं ओरडून पार्वतीने एकदम आपले डोळे मिटून घेतले. वाघाची खुडी अंगावर पडायला भुशीर झाल्याने तिने थोडे गुपटून पसहिलं. समोरचं दुष्यपाहून ती आश्चर्यचकितच झाली. तिला कमलाकर एक कमकटी तलवार म्यानात धोवत असलेला दिसला! त्याच्या पुढ्यातच मान अर्धो कापलां गेलेल्या अकस्थेतला, तडफडत जमिनीवर पडलेला वाघ होता!

"हा कमलाकर तर मोठाच महावीर आहे!" असे पार्वतीला वाटले. प्राण वाचवल्याबद्दल आपली कुतर्जता प्रकट करण्यासाठी तिने आपलं पाकृत बुचललं. पण तिचा मुळीच अवसर न देत कमलाकर अंधारात अदृश्यही झाला. कदाचित् तिचे धन्यवाद स्वीकारायची त्याची

इच्छाही नसावी!

मन काहीसं दुखावलेली पार्वती घराकडे चालू लागली अन् इकडे ससा, वाघ अन् कमलाकरची रूप धारण केलेली भुत आपापल्या सन्या रूपात प्रकट आली! आपल्या पहिल्या प्रयत्नात मिळालेल्या पशाबद्दल ती खूपच खुश होती!

दुसऱ्या दिवशी अशीच पार्वती देवळातून परत येताना वाटेपासून थोडं दूर एक उर्वेनर्बन भवन तिचा विसर्ल. ते पाहून तिला आश्चर्य वाटलं. त्याकडे थंबून पहाताना तिला विसर्ल की आतून कमलाकरने बाहेर येऊन नोकऱ्यांना काही आज्ञा दिली अन् तो आत निघून गेला! पार्वतीचा तर आपल्या डोळ्यांवर विश्वासच

बसेला. खात्री करून घेण्यासाठी नोकऱ्यांजवळ जाऊन तिनं विचारलं, “कुणार्चं सनन आहे हे?”

ते युत्तरले, “हे श्रीमान् कमलाकर मांचं भवन आहे. जुन्या घरात रहाणं त्यांना आवडत नसल्यानं त्यांनी हे नवं भवन बांधून घेतलंय.”

तोडात बोट घालत पार्वतीनं विचारलं, “एकाच दिवसात कसं काय बांधता आलं हे?”

“कमलाकरना सर्वशक्ति अन् शुक्ति अवगत आहेत तं! असले प्रश्न ऐकायला आवडत नाही त्यांना.” असं चिट्टून म्हणत ते नोकर आत निघून गेले.

हे सर्व कसं घडलं असावं, ते पार्वतीला कळेल! ती तशीच आपली वाट चालू लागली, अन् इकडे ते भवनही अदृश्य झालं. आपल्या दुसऱ्या सफलतेचंही भुतांना खूप समाधान वाटलं.

पार्वती राजभर आगीच राहिली. कमलाकरचं साहस अन् त्याच्या संपत्तीबद्दलचे विचारच राहून राहून तिला सतावत राहिले.

तऱ्हेतऱ्हेच्या विचारांमुळे थकलेली पार्वती दुसऱ्या दिवशी देवळातले गेली नाही. पण अंधार पडू लागल्यावर ती कमलाकरच्या घरासमोरील फुसबागेकडे गेली. तिचे तिला अनुपम सुन्दर अशा तीन तरुणी दिसल्या.

पार्वतीने चकित होऊन त्यांना विचारलं, “तुम्ही कोण आहात? मी तर कधी या गावात पाहिलं नाही तुम्हाला?”

“आम्ही तिथी मैत्रिणी आहोत. शहरातल्या कचेरीत काम करणारा कमलाकर फार आवडतो आम्हाला; आमचं खूप प्रेम आहे त्याच्यावर! आमच्यातली जी आवडेल तिच्याशी लग्न करावं असा प्रस्ताव वेळून आलो आहोत आम्ही. कमलाकरचं घर हेच समोरच ना?” तिथी सुंदरींनी विचारलं.

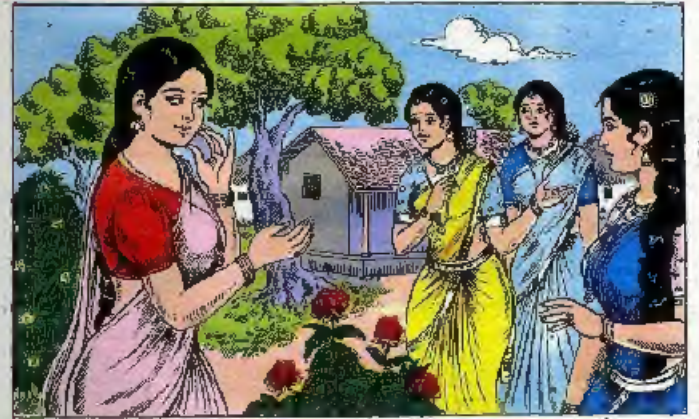
“होय, घरतर त्याचच आहे; पण हल्ली तो इथं नाही रहात, पण मला वाटलं आश्चर्य दूर करा बरं! डोळे दिपवणारं सौन्दर्य आहे तुम्हा तिथींचं. मग तुम्ही त्या अगदी सामान्य अशा कमलाकरवर कशा भाळलात?” पार्वतीनं त्यांना विचारलं.

तिच्या या प्रश्नावर एक सुंदरी हसून म्हणाली, “कितो मूर्खतुतरी! तूच फक्त बाह्य

सौन्दर्यावरच लक्ष आहेसं दिसतंय. अशाच सौन्दर्याच्यामागे लागून माझ्या तारुनं लग्न केलं. पण काय झालं? गाडी बुलटली अन् तिचा नवरा...”

पण तिला मध्येच थांबवत दुसरी सुंदरी म्हणाली, “आता इतकं सारं सांगत बसायची काय गरज? आपली मैत्रीण सुकुमारो हिला विसरलीस? मोठा मंदनाचा पुतळा समजून जमीनदाराच्या मुलाशी लग्न केलं तिनं, अन् काय? तो तर मेला अगदीच लंपट निघाला! कोणता दुर्गुण त्याच्यात नव्हता सांग बरं? तो तर तुझा मैत्रिणीला छळत राहिला, कन्...”

तिच्या गोवावर हात ठेवत तिसरी म्हणाली, “या बंधारात त्या दुष्टाबद्दल कशाचा बोलत राहिलीस? नाकमुढा काढू नकोस त्याचं! भा-

इया मजशीच्या नातीचेंच माहीत नाही का? कमला सहा फूट धुंच, तगडा, सुरेख लांब नाक अर्धे तिरक्या मिशांच्या त्या महावर्णेश्वरच्या सगळी वेडी होळूच लप केलां तिचें त्याच्याशी. पण त्याचें वगणें तर बघ! तो तर तिला एकाद्या बटकीपेसादी वाईट वागवतोय. तिचें बिचारीचें आयुष्य म्हणजे तरक ब्रनलाय नुसता!”

त्या तिघींच्या वक्तव्यावर चिडत पार्वती म्हणाली, “शेवटी म्हणायचेंय तरी काय तुम्हा तिघींनो? हेच का, की कमलावर दिसायला सुंदर नसला तरी मोठा गुणी आहे? तुम्हाला इशें यायला जरा बुशीरच ज्ञाना वरका. तुम्हाला कदाचित् ठाबूक नसेल की कमलाकरचें लक्ष ठरूनही गेलय.”

तिघींनीं एकदम विचारलं, “कुणार्थी?”
“मादयात्रीच. आता जसू शकत तुम्ही तिघीं.” असं म्हणत पार्वती बेगानं तिघून तिघून नेली.

आता सांगायची गरजच नाही की त्या तरुणी म्हणजे आपली तीन भुवनें होती! त्याच्या अपेक्षेप्रमाणेच पार्वतीच्या मनात

बघत घडवण्यात ती यशस्वी झाली! सूर्य आनन्दाने बटवापुठ्यांचें रूप घेयून ती तिघून शुद्ध गेली.

प्रीतिमिच्या दिवशीतीन्ही स्तंभल्याप्रमाणे त्या खडकापाशी जाली. पण कमलाकरबरोबर पार्वतीलाही तिचें पादून तो दाबवून गेलो.

त्यांचे मिश्रण पाहून पार्वती हसतच म्हणाली, “तुम्ही तिघांनी माझा सर्व नाहीसा केलात, माझा अविवेक दूर केलात. भोऱ्याला मारगोटो समजत होते, तो तर असल हिरा निघाला हिरा! तुम्हा तिघांबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करायलाच आलेय मी इशें! अगदी मनापासून आभारी आहे मी तुमची.”

भुतांचें भय दूर झालें अन् ती म्हणाली, “इतकें चांगलें काम इतक्या थोड्या काळात आम्ही पुरं करू शकलो, याचाच आनन्द वाटतोय आम्हाला. अजून तुम्ही दोघें मिळून एकादें आनन्दी घाणें म्हणा जवें आमचा आनन्द द्विगुणित करा.”

पार्वती अन् कमलाकर गामूलांमले अर्धे भुतं आनन्दाने टाळ्या देत नाचत राहिली!

कीर्तिसिंह ४

(जयसेजने दिलेले आपल्या शिष्याचे पत्र लवचमनी वाचतं. त्या पत्रात अर्धभूत हारावद्दलचे विवरण होते, परन्तु ते साहें गुढावनि भरलेले होते. जयवर्मा त्यातला मुद्दार्थ जाणू शकला नाही. अशा पाच पिढ्या निघून गेल्यानंतर वर्तमान राजा लुवेणल्ल असे वाटले, की तो हार आपला पुत्र कीर्तिसिंह याला मिळावा. यासाठी त्याने शक्तिसेनाच्या बुद्धिमत्तेचा भुषणयोग करायचे ठरवले. त्याच वेळी दुसरे कांभोजराजा मरुवर, लववेशचा राजा नागवर्ण जन्म घेतल्याचा राजा कुडिनयर्मा यांनी मिळून एक कारस्थान रचले. त्या कारस्थानाप्रमाणे त्यांना हरही मिळणार होता आणि कोसलराजही. तिघांनी मिळून अशी योजना बनवली, की मुकुलातून परतणाऱ्या कीर्तिसिंहलाच वाटेत पकडून कैद करायचे!)

तसा तर कीर्तिसिंह वध प्रतिपदेला मुकुलातून बाहेर पडून कोसल देशात येणार होता. पण शक्तिसेना शुक्ल पर्वदशीलाच बाहेर पडणार होतो.

त्या दिवशी लवकर भुटून तिने पुरुषनेष धारण केला. ओठावर बारीकशी मिशी चिकटवली. आपल्या केसांचा बुचडा तिने दिलेल्या पत्राची घेटी सुरक्षित ठेवली होती. डोक्याच्या वरील भागावर घट्ट बांधला व

त्यावरून एटदार फेटा बांधला. घातलेल्या जंभरच्या वरून आतून चिलखत असलेले एक जाकीट घातले. तेंग सुरवार घातली. एका कपड्याची घडो करून अंगरच्याभोवती कमरेवरून लोखणे टून तिने एका बामूला घट्टशी गाठ मारली. कपड्याच्या घडोत तिने राजाने दिलेल्या पत्राची घेटी सुरक्षित ठेवली होती. यानंतर तिने कमरेला तलवार लटकावली अन्

पांचोबा

खांद्यावर घनुष्य लटकावून बागांचा धाताही पाठीवर बांधला.

इतकी सगळी तयारी झाल्यावर घरातील देवाला व आपल्या पिताला नमस्कार करून तिने आपल्या घोड्यावर जुडी मारली.

शत्रूंच्या कारस्थानाची तिला काहीच कल्पना नव्हती. तरीही सावधगिरी म्हणून तिने ही सारी तयारी केली होती.

शक्तिसेना कोसलदेशातून बाहेर पडली अन् तिकडे गरुडदत्त अन् त्याचे मित्र आपले तीन सैनिक बरोबर घेवून जंगलाकडे निघाले. आपल्याला पकडायला निघाले त्यापा लोकांबद्दल कीर्तिसैनना काहीच कल्पना नव्हती. अलट, विद्याभ्यास संपवून आपण

आपल्या देशाकडे परत निघालो आहोत, या आनंदातच होता तो. कृष्णपतिपदेला सक्ताळीच आपले गुरु कृष्णचन्द्र यांचा आशिरवाद घेवून त्याने आपल्या सहपाठी मित्रांसाठी निरोप घेतला. आपली घोडी भानुमती हिच्यावर स्वार होवून तो निघाला.

दुपारपर्यंत तो लारवणी पर्वत-प्रांताच्या दहीत पोचला. तो ज्या ठिकाणी पोचला होता, तेथून उत्तर दिशेकडची वाट थेट कोसलराज्यात पोचत होती. पूर्वेकडली वाट कोसलराज्या पूर्वसीमेवरील जंगलात जात होती. याच जंगलात शक्तिदेवीचे मंदिर असून त्या पसिकडील जंगलभाग थेट काभोज सीमेपर्यंत पोचत होता.

भानुमती कीर्तिसिंहला पाठीवर घेवून खूप वेगाने झड्डावर येवून पोचली होती. अन् इथे ती अचानक थांबली, अगदी अडूनच राहिली.

तशी तर अचवेगाने दिवसभर दीडूनही भानुमती कधी दमत नसे. पण तिला जशी अचानक अडलेली पाहून कीर्तिसिंहला आश्चर्य वाटले. कितीही चुपकारली तरी तो एक पांथलही पुढे टाकण्याला तयार नव्हती. तिच्या या वागणुकीमुळे कीर्तिसिंहला काही संशय येवून तो घोड्यावरून झाली खुतरला. अन् त्याने चडकडे जाऊन काही नजर फिरवली. कुठे एकाद्या क्रूर श्वापदाची चाहूलही नव्हती. मग भानुमती अंधी अडून का राहिली? शोडावेळ तो बसाच विचार करत राहिला. त्याला असे वाटले की,

आपणवर अचानक काही संकट कोसळणार असावे.

"घाबरूनको भानुमती. माझ्या कैसालाही कोणी धक्काला नुशकणार नाही. संकट आलं तर मी दूर करीन ते." असे म्हणत कीर्तिसिंहने घोडीच्या मानेवर, पाठीवर थोपटले अन् पुन्हा तिच्यावर स्वार होण्याचा प्रयत्न केला. पण पुन्हा जाकचळून भानुमती दूर आली. कीर्तिसिंहने ठरवले की - ठीक आहे, आपण थोडे चालतच जायद्या. पाहू काय होतंय! त्याने तसवार म्यानातून बाडून हातात धरली, अन् हळूहळू तो पुढे चालू लागला. घोडीही त्याच्या माने-माने चालू लागली. सावधगिरी बाळगत दोघेही जरा दूर गेले.

एका झाडाखालून पुढे सरकत असताना

काहीशा आवाजाने कीर्तिसिंहला वाटले की एकादी पातळशी वस्तु वरून आपल्या डोक्यावर कोसळणार आहे. वर नजर जाताच त्याला दिसले की सोखंडाची एक पातळशी जाळी मोड्या वेगाने आपल्याकडे येत आहे!

कीर्तिसिंहने जाळी आपल्या डोक्यावर पडण्यापूर्वीच मोड्या चपळाईने हाताने पुन्हा वर धुडवली अन् तो स्वतः थोप घेवून पुढे सरकला. मानेवेगाने भानुमतीवर मान जाळी पडून ती त्यात अडकली.

कीर्तिसिंहने ताबडतोब स्वतःला सावरले. कमरेला लटकलेला खंजीर काढून तो वर फेकणार, इतक्यात दुसऱ्या बाजूने झाडावर बागांचा वर्षाव झाला, अन् झाडावरून फळे टपकावीत, तसे तीन सैनिक धावाळ होवून

MR-53

किचाळत खाली कोसळले, अन् टाचा घामत मरूनही गेले. हे सारे काही क्षणातच घडले!

या आकास्मित हल्ल्याने कीर्तिसिंह विस्मित झाला. तलवार हस्तात घेऊन बाण आलेल्या दिशेकडे पहात तो ओरडला, "कोण आहे तिचे?"

त्याच्या प्रश्नाच्या उत्तरादराखल बशिकशा मिशीवाला एक तरुण झाडामागून पुढे आला अन् त्याने कीर्तिसिंहला नमस्कार केला.

आश्चर्याने त्या तरुणाला कीर्तिसिंहने विचारले, "कोण आहेस तू? हे मेलेले सैनिक कुणाचे?"

"कोण आहेत, ते मलाही माहीत नाही. त्यांच्या अंगावर ओळख पटवणारी काही वस्तू

सापडू शकेल," युवक नम्रपणे उत्तरता.

काहीही न बोलता पुढे होऊन भातुमतीला जाळ्यातून मुक्त केले अन् नन्तर तो मेलेल्या शत्रुसैनिकांकडे वळला. तो शोधाशोधात मग्न असेपर्यंत त्याच्या रक्षणासाठी युवक हातात तलवार घेऊन उभा होता. शत्रू कदाचित दुसरा हल्ला करील अशी शंका त्याच्या मनात होती.

तिघांचे कपडे वगैरे तपातल्यानन्तर कीर्तिसिंहच्या लक्षात आले की, ते तीन राज्यांचे तीन सैनिक मारकरी आहेत! एक कांभोजचा, एक चाक्यचा, अन् तिसरा नागदेशचा! कोसल व कांभोजच्या पिढीजात बैराची कीर्तिसिंहला काहीशी कल्पना होती. पण त्याला हे समजायला उशीर लागला नाही की, बराच ही तीन राज्ये एक होऊन त्याला मारून टाकायचे कारस्थान रचत आहेत!

युवकाकडे पाहून कीर्तिसिंहने विचारले, "ह, आतासांग बरं, कोण आहेसतू?" गंभीर होत युवक म्हणाला, "तुमच्या प्रश्नांचे मी उत्तर देण्यापूर्वी माझ्या एका छोट्याशा प्रश्नाचे तुम्ही उत्तर घ्यायला हवे."

"मला प्रश्न? ठीक आहे, विचार," त्याला नीट निरुबायचा प्रयत्न करत कीर्तिसिंह म्हणाला.

युवकाने विचारले, "आकाशाचा राजा अन् राणी कोण?"

हा प्रश्न ऐकताच कीर्तिसिंह तरुणाला ओळखत हसत म्हणाला, "शक्तिसेना!"

युवक वेचधारी शक्तिसेना आपले मस्तक झुकवत म्हणाली, "हे काही माझ्या प्रश्नांचं उत्तर नव्हे!"

कीर्तिसिंह हसला. एका कार्तिक पौर्णिमेच्या दिवशी, तो कार्तिक दीपोत्सवासाठी आपल्या माते बरोबर मेला होता, अगणित नक्षत्रांमध्ये आपल्या तेजाने चमकणारा चन्द्र पाहून शक्तिसेनाटाळ्या पिटत ओरडली होती, "अरे वा! आकाश काय पण सुन्दर दिसतंय! नदीत पसरलेल्या दिव्यांपेक्षा ही आकाशातली नक्षत्रेच मनोहर आहेत. इथल्या भूमीवरील राजा बनण्यापेक्षा आकाशातला राजा बनणं किती छान होईल! कीर्तिसिंह, तू होशील आकाशाचा राजा?" असोच बानिका शक्तिसेनाने त्या दिवशी हा प्रश्न विचारला अन् अगणित तिला उत्तरही दिले. तो सारा प्रसंग आता कीर्तिसिंहला आठवला. त्याने शक्तिसेनाला उत्तर दिले होते, "हो, मी नक्कीच बनेन आकाशाचा राजा! पण तुला राणी व्हावं लागेल."

त्यांच्यातले हे संभाषण ऐकून थोन्ही मुलगांच्या मता खळखळून हसल्या होत्या.

बाल्यकालातले ते प्रेम अजूनही आपल्या मनात जागे आहे की नाही, हे जाणण्यासाठीच शक्तिसेनाने आता हा प्रश्न विचारल्याचे कीर्तिसिंहच्या लक्षात आले. हसतच तो शक्तिसेनाच्या जबळ गेला अन् म्हणाला, "कीर्तिसिंह आकाशाचा राजा अन् शक्तिसेना

त्याची राणी आहे, माझं उत्तर बरोबर आहे न महाराज्यो?"

शक्तिसेनाने लाजून मान खाली घातली.

"शक्ति! सांग बरं, या वेळात तू इथे का आलीस?" कीर्तिसिंहने विचारले.

"महाराजांनी स्वतःच मला पाठवलेय."

असे म्हणत शक्तिसेनाने त्याला सर्व हकीकत सांगितली. आपल्या वस्त्रात लपवलेले पत्र तिने बाहेर काढले, त्याचा डोक्यांना स्पर्श केला अन् ते कीर्तिसिंहच्या हाती दिले.

"तू हे पत्र मला देण्यासाठी येत आहेस, हे माहीत असल्यामुळेच हे लोक इथे बाले असलेत." मेलेल्या सैनिकांकडे निर्देश करत कीर्तिसिंहने आपला बंदाच व्यक्त केला.

“पण माझ्या येण्याची खबर पांना मिळायची शक्यताच कुठे आहे? मला पाठवायचा निर्णय तर महाराजांनी अगदी अप्रामाणिक, घाईघाईत घेतला. त्यापूर्वीय या लोकांनी तुला मारायचं कारस्थान रचलं जसाच.” त्याच्या शंकेचे निरसन करत शक्तिसेना म्हणाली.

“हां, असंही असू शकेल की मला पकडून अन्जोव व्यायची धमकी देऊन हार मिळवायची योजना थांनी आखली असावी. काहीही असो, हे तर स्पष्टच आहे की, तीन्ही राज्य एक झालीयत. अन् तिघांनी मिळून कारस्थान रचलय. आपल्या जबळ आता वेळ फार थोडा आहे. हे तिघे ठरल्या वेळेत परत आले नाहीत,

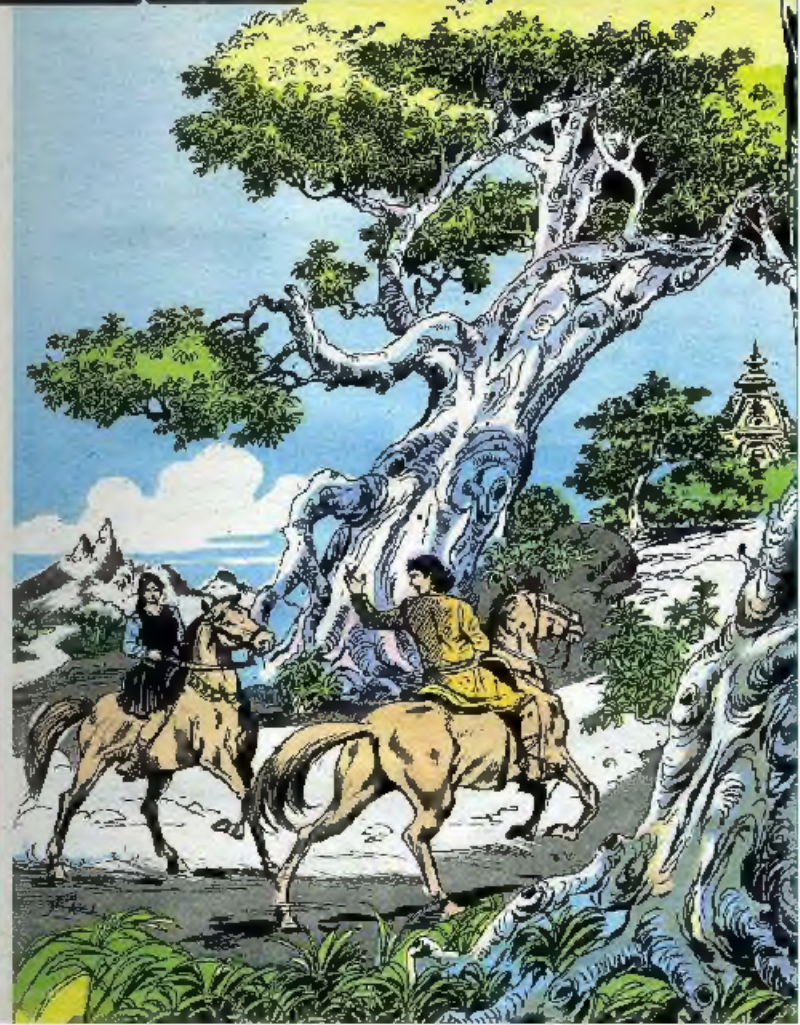
तर ते दृष्ट मला शोधायच्या बुघोगाला लागतील, म्हणून आपण आपलं कामलवकरात लवकर बुरकून राजधानीकडे कूच करावं हे बरं.” जसे म्हणत कीर्तिसिंहने पत्र बुघडले व पूर्ण वाचून शक्तिसेनाला विचारले, “परमेश्वरी कोणासमोर आपलं मस्तक झुकवते?”

शक्तिसेना हसतच भुतरली, “एकदा पुन्हा नीट वाच. परमेश्वरी ही तर स्त्रीच आहे ना? मग स्त्री कोणासमोर मस्तक झुकवेल? स्पष्टच आहे की, ती आपलं मस्तक परमेश्वरासमोर झुकवेल.”

“थपदी बरोबर बोललीस. बाकी सगळं तर सरळच आहे. परमेश्वराचा निवास आहे भुतर दिशेकडे. मनुष्याचा जीवनाधार आहे आहार. हा आहार वेचमहामूर्तांपैकी एक असणारी भूमी देते. संपूर्ण भूमी एकत्र पावलात पादाक्रांत करतोनामन. त्याने विचारली होती - तीन पावले.” कीर्तिसिंहने खमस्का सोडवली.

“इथपावेतो तर तुला ठीकच समजलं कीर्तिसिंह, पण त्या इतरूपाच आधारांनी तो हार कुठे आहे, ते कसं समजेल?” शक्तिसेनाने विचारले.

पांचे भुतर कीर्तिसिंहला बडोबडे बुधकांना लाहो. थोडा वेळ तो गंभीर होऊन विचार करू लागला. नंतर म्हणाला, “शक्ति, या सान्या आधारांच्या मदतीनं मला असं वाटतंय की तो हार शक्तिमंदिराच्या भुतरेकडे असना पाहिजे. भूमीच्या आठ तीन पावले खोल याहून तो

सुरक्षित ठेकला आहे."

हे ऐकून शक्तिसेना आनन्दित जाली. तेवून निघता निघता कीर्तिसिंह म्हणाला, "बल शक्ति, संध्याकाळ होता होता आपल्याला शक्तिमंदिरात ओवायला हवं."

दोघेही आपापल्या घोड्यांवर स्वार होऊन झाडांखालील वाटेने वेगाने निघाले.

शक्तिमंदिरात पोचता पोचता संध्याकाळ झाली. दोघेही घोड्यांवरून उतरले. मंदिराच्या देवरेखांसाठी तेथे कोणी गतल्यामुळे सारे जागीर निरुपयोगी शाबूतचाने भरून गेले होते. पुण्या मंदिरावर घुळीचा थर साचला होता. अन् सर्वत्र कोळ्यांची जाळी लटकलेली होती.

मंदिराची ही दुर्दशा पाहून दोघांनाही काईट वाटले.

शक्तिसेना मंदिराच्या प्रमुख दाराची किडी बरोबर घेऊन अग्न्या होती. कीर्तिसिंहाने तिच्या साहाय्याने दारवाजा खुवडला अन् आत प्रवेश केला. गर्भगारात चमकत्या हिऱ्याची चमकी पातलेल्या देवीने दर्शन जाले.

कीर्तिसिंह व शक्तिसेनेने मुडवे टेकून

भक्तिभावाने देवीला नमस्कार केला.

"आई महाशक्ती, जी वस्तु वस्तुतः माझीच आहे, ती मिळवण्यासाठी मी इथे आलो आहे. त्या वस्तुचं फळ मी साऱ्या जनांसाठी वाटून देईन अशी मी प्रतिज्ञा करतो. तुझ्या करणेल्या पात्र ज्ञान इतकीच माझी स्वतःची अपेक्षा आहे. मायेला अधिक व्यक्तिशः मला काहीही नको. तूच माझी सर्वस्व आहेस, योग्य काटेने वे कर. माझी पूजा स्वीकार." अशी प्रार्थना करून दोघांनीही हृदयपूर्वक नमस्कार केला.

आगारात पसरलेल्या झाडीच्यापासून स्वतःचे रक्षण करत दोघेही अंतराकडे चालू लागले. वऱ्हेतऱ्हेच्या वृक्षांच्या मध्येच एक किन्ववृक्ष अग्रा होता. कीर्तिसिंह वृक्षाकडे पलतच राहिला. नंतर म्हणाला, "शक्ति, हा वृक्ष फल, हा तर शिवशंकराचा अत्यन्त प्रिय वृक्ष. हात इथेच कुठेतरी पुरला बसाला."

"तुमं म्हणचं बहुधा बरोबर बसलं. पण खोदास्पचं कसं?" शक्तिसेनेने निराश होत विचारले.

क्रमशः

दोन स्वार्थी

राजा विक्रमादित्य निराश होणारा नव्हता. जो दुर्दनिश्चयी होता, तो पुन्हा शाबाजवळ गेला, प्रेत खाली उतरवले नि आपल्या खांद्यावर टाकले. नेहमी प्रमाणे तो श्मशानाची वाट चालू लागला. वेगळा प्रेतांचा वसत असलेला वेतान बोसू लागला - "तू तर मोठा राजा आहेस. सगळी सुखं तुझ्या पावाशी लोळण घेत आहेत. मग तू आपल्यावर हे संकट का ओढवून घेतलं आहेस कोण जाणे? स्वार्थी मनुष्य नीतीचा मार्ग सोडून अनीतीच्या वाटे सहज वाटचाल करतो हे विसरूनकोस. त्याला आपासून परावृत्त करणं कुणालाही शक्य नाही. वैशालीच्या दोन स्वार्थी माणसांनी गोष्ट तुला सावय करण्यासाठी सांगतो, आणि वेताळ सांगू लागला."

विशाल देशचाराचा महादत्तपाला वैशाली नावाची एकलती एक मुलगी होती. ती सर्व विद्या शिकली. ऐन तारुण्यात तिचे रूप व गुण

वेताळ कथा

यांची सर्वत्र प्रशंसा होऊ लागली. विद्याशी लग्न करायला अनेक राजकुमार उत्सुक झाले. त्यांना वाटे - अशी सुंदरी आपल्याला पत्नी म्हणून मिळाली तर केवढे आनंद! महादत्त पण योग्य पदाचा शोध करू लागला. एकदा त्याने ज्ञान राजकुमाराची जिणे वैशालीकडे पाठवली. या नगरापैकी कोणाला तरी तिने पतीच्या रूपात पसंत करावे अशी त्याची इच्छा होती.

वैशालीला त्यांच्यापैकी कोणीच आवडला नाही. ती राजाला म्हणाली "पिताजी, विशाल देशाचा राजा होऊ इच्छिणारा मूलतः गुणी, सुंदर, सुयोग्य व धैर्यवान असला पाहिजे. याच्यापैकी कोणीच मला तसा दिसत नाही. यांच्यात कुत्रिमाता अधिक आहे. वि

स्वाभाविकता फार कमी."

महादत्ताला मुलीची ही टीका ऐकून आश्चर्य वाटले. कारण हे सर्व राजकुमार चांगले गुणवान, वीर नि व्र्यातिप्राप्त होते.

विशाल देशाच्या उत्तर दिशेला कंसार पर्वतावरील बरणात एक राक्षसी रहात असे. ती त्या भागातील माणसांना मारून खाऊन टाकी. त्यामुळे तेथील नांकात हाहाकार माजला होता. लोक भयभीत झाले होते.

गिरिजनांचा पुढारी राजाकडे आला नि म्हणाला - "महाराज, आम्ही दुर्दैवा वर्णन करावी तेवढी थोडीच. ही राक्षसी केव्हा येईल आणि आमच्या पैकी कोणाला खाऊन टाकील सांगता येत नाही. खाण्यापूर्वी दोन विचित्र प्रश्न विचारते आणि तिला पाहिजे ते उत्तर न मिळाले की त्या माणसाला खाऊन टाकते."

"राक्षसीचे दोन प्रश्न तुमला सांगतील?" मरुदत्तने विचारले.

"त्या राक्षसीचे प्रश्न आम्हा खेडुतांना तर काही समजत नाहीत. पण ती माघ स्पष्टपणे सांगते की माझ्या दोन प्रश्नांची बरोबर उत्तर दिली, तर मी सोडून देईन; नाहीतर खाऊन टाकीन!" पुढारी सांगत राहिला.

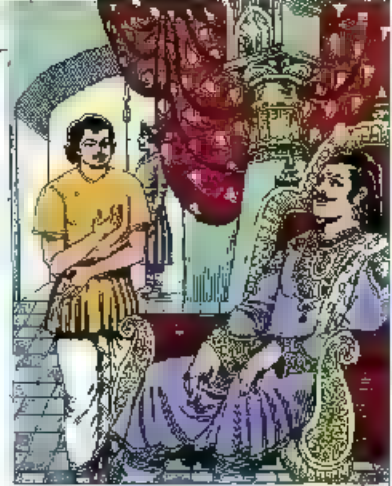
आश्वासन देत राजा म्हणाला "तुम्ही काळजी करू नका. आ. त्या राक्षसीला मारून टाकण्याची व्यवस्था मी करतो. तुम्ही लोक नावध रहात चला." असे सांगून राजाने पुढल्याला स्वतः केले.

राजाने संच्छाशी विचार-विनिमय केला. एक योजना बनवून घोषणा करण्यात आली की जो कोणी राक्षसीच्या प्रश्नांची बरोबर उत्तरे देईल व तिला मारून टाकील त्याला राज्याचा एक भूत अक्षिप्त दिला जाईल. दिवस जात राहिले, पण हे आव्हान स्वीकारणारा कोणी पुढे येईना. राजाला काळजी वाटू लागली. पर्वत प्रवेशातील लोकना सकंटातून कसे वाचवावे हा विचार मित्य त्याच्या मनात येताना घालू लागला तेव्हा शिवचन्द्र नावाचा एक तरुण राजाकडे आला नि म्हणाला - "महाराज, मी हे साहस करायला तयार आहे. मी या कार्यात यशस्वी होईलसा मला विश्वास आहे."

"ती राक्षसी कसले प्रश्न विचारते हे आम्हाला ठाऊक नाही. ती फार क्रूर व पराक्रमी आहे हे जाम्ही जाणतो. तु कोणकोणत्या विद्यांचे अध्ययन केले आहेस?" राजाने शिवचन्द्रला विचारले.

शिवचन्द्र म्हणाला - "महाराज, मी कुठनी ही विद्या शिकलेली नाही, शेतात रानांदिवस रावणाना मी सामान्य शेतकरी आहे."

संशय प्रकट करीत राजाने विचारले - "तसा तू अशिक्षित आहेस. वीर पराक्रमी नाहीस तरी पण राक्षसीला मारून टाकीन म्हणतोस." राज्य भिळविण्याच्या लोभाने आलेला दमिस्त आहेन' मी काय सांगतो ऐक. मुकाट्याने परत जा. जगाच आपला प्राण घेऊ नकोस."

शिवचन्द्र नम्रतापूर्वक म्हणाला - "मला या साहसात यश मिळाले तली राज्यशासन सांख्याच्याने होणार नाही मी काही इतका बुद्धिमान नाही. राजा, कशाच्या तालवेने मी आपणापाशी आलेलो नाही. गिरिजनांचे संरक्षण करावे एवढाच माझा उद्देश्य आहे. माझ्याच माकचे प्रसिद्ध विद्वान पंडित चन्द्रस्वामी हे ही माझ्या बरोबर येणार आहेत. आपण माझ्यावर विश्वास ठेवा आणि राक्षसीशी दोन हात करण्याची मला परवानगी द्या."

राजाला वाटलं - हा शिवचन्द्र चांगला प्रामाणिक, नीतिमान आणि ध्येयासक्त दमिस्त आहे. त्याने त्याला अनुमति दिली शिवचन्द्र राजभवनानातून बाहेर पडला आणि पंडित

चन्द्रस्वामींना भेटला. राजाशी झालेले सगळे बांजणे त्याने पंडितजींना सांगितले.

राजाने परवानगी दिल्याचे समजताच चन्द्रस्वामीचा चेहरा पडला तो शिवचन्द्राला म्हणाला - "हे बघ, मी आणला जंगलाच्या सरहद्दीवर बसून राहून, मी आत प्रवेश करणार नाही."

शिवचन्द्र म्हणाला "ठीक आहे, जशी तुमची इच्छा चला, आपण चलो या." दोघे जंगलाकडे जायला निघाले. दुपार पूर्वातने केसर राज्यात पोचले

उंच उंच जंगली वृक्षांकडे पहात चन्द्रस्वामी म्हणाला - "शिवचन्द्र, आता मी एक पाऊल पुढे टाकणार नाही इथेच जंगलाच्या

पाकिनाच्यावर मी बसून राहणार!" आणि तो तिर्यंच जमिनीवर बसला एवढ्यात एक युवक तेथे आला आणि आपला परिचय देत सांगू लागला - "माझे तल्ले विशालदत्त! तुम्हीला राक्षसीचा वक्ता कुसा करतोस हे पहायला मी आलो आहे, तुझ्या या मित्रा बरोबर मी हो इथेच बसतो."

शिवचन्द्र आनंदात म्हणाला - "हा माझा मित्र चंद्रस्वामी, फार विद्वान् आहे हा! राक्षसीच्या प्रश्नांची उत्तर देण्यासाठी हा मला मजत करणार आहे ठीक आहे, आता मी जंगलात प्रवेश करतो."

शिवचन्द्राच्या एक कोसभर जातकडे राहिला. एका झाडाच्या माथून त्याने एक चमत्कारिक हसण्याला ध्वनि ऐकला. मागे वळून तो पाहणार एवढ्यात त्या काळ्या - कभिन्न राक्षसिणीने त्याला आपल्या मुठीत घट्ट आवळले शिवचन्द्र जरा मुट्याघाबरला नाही आपले सर्व धैर्य एकवटून त्याने एकदा राक्षसिणीकडे निरंकुत पाहिले. राक्षसिणीला वाटल की आपल्याला फाहताच हा माणूस घाबरून जाईल, आरडाओरडा करील नि प्राणांची भीक मागेस. पण तस काही घडल नाही. शिवचन्द्र निर्भयपणे राक्षसीकडे पाहू लागला.

क्षण भर थांबून राक्षसी म्हणाली - "माझे आकल-विकल रूप पाहून ही तुला भय वाटले नाही. तू मूर्ख तू नाहीस? आपली

असहाय्याकथा जाणून तर मुकाट्याने बसला नाहीस? तुझी बुद्धिमत्ता नि शौर्याबाबत मला शंका येत आहे तू कोणीही असलास तरी मला काय करायचंय व्याख्याशो! माझ्या प्रश्नांची तू बरोबर उत्तर दे म्हणजे मला

निर्भयपणे शिवचन्द्रने विचारले - "विचार बरं तुझे प्रश्न!"

"पृथ्वीवर प्रत्यक्ष दिव्यपारा देव कोणता?" राक्षसीने विचारले.

शिवचन्द्राने विचारले - "बस, हा एकच प्रश्न? का आणसी ही काही प्रश्न आहेत तुझे?"

"आणखी एक प्रश्न आहे अपराध्याला शिक्षा देणाऱ्याला नाइलाजाने पश्चात्ताप होत आहे, त्याला वाईट वाटत आहे, तो कोण बर?"

राक्षसीने आपला दुसरा प्रश्न विचारला.

शिवचन्द्र म्हणाला - "उत्तर देण्यापूर्वी माझी एक इच्छा आहे."

"बोत, काय इच्छा आहे तुझी?"

शिवचन्द्राने इच्छा व्यक्त केली - "माझे दोन प्रिय मित्र जंगलाच्या सरहद्दीवर बसले आहेत त्यांना भेटून एकदा त्यांचा निरोप घेऊन येतो तुझ्या प्रश्नांची मी बरोबर उत्तर दिली, तरच मी त्यांना पुन्हा भेटू शकेल" हो की नाही?"

हार्ता आलेल्या शिवचन्द्राचा निर्भयपणा पाहून राक्षसीला वाटले - नाची इच्छा पूर्ण करावी, ती म्हणाली - "पामाणिक माणसं हिममतवान असतात, चाका देणारे थ्याड मी

तुझ्यावर विश्वास ठेवते. बघ, तू आपल्या मित्रांना भेटून ये."

घाबत पळत जाऊन शिवचन्द्र चन्द्रस्वामी व विशालवत्त मांना भेटला राक्षसीचे प्रश्न सांगून त्याने चन्द्रस्वामीला विचारले - "सटपट दोन्ही प्रश्नांची उत्तर सांग पाहू."

चन्द्रस्वामीने सांगितले "पृथ्वीवर प्रत्यक्ष दिव्यपारा देव म्हणजे जन्मदात्री माता"

शिवचन्द्राने आतुरतेने विचारले "बर, आणि दुसऱ्या प्रश्नाचं उत्तर काय?"

"अपराध्याला शिक्षा देत असताना आपल्या लाचारीवर ज्याला पश्चात्ताप होतो तो राजाशिवाय दुसऱ्या कोण बरे असणार?" चन्द्रस्वामीचे उत्तर स्पष्ट नव्हते नि याला थोडी

शका ही होती असे दिसले.

विशालदत्त मध्येच नोंव पसत म्हणाला
“नाही, नाही! ती पण जन्मदारी आईचा
मुलाच्या कल्याणासाठी ती शिक्षा घेते. आपला
मुलगा अपराधी असल्याबद्दल तिला दुःख
ही वाटते अपराध केल्याबद्दल बिचारीला
नाहलावाने मुलाला शिक्षा करावी लागते!”

शिवचन्द्र ताबडतोब तेथून निघाला नि
राक्षसीकडे आला. प्रशंसायुक्त नजरेने
त्याच्याकडे पहात राक्षसी म्हणाली - “आलास
तू’ नक्की वेगार हे मला माहीतच होतं.”
शिवचन्द्राने राक्षसीला तिच्या प्रश्नांची उत्तरे
सांगितली. राक्षसीला ती उत्तरे ऐकून फार
आनंद झाला. त्याच बोलण संपल आणि राक्षसी

एकाएकी अदृश्य झाली अशा तिच्या जागी एक
देवता साकार झाली

शिवचन्द्राला मोठे आश्चर्य वाटले.
त्याच्याकडे पहात मंद-स्मित करीत ती
म्हणाली - “शिवचन्द्र, मी एक यक्षिणी आहे
माझं नाव विद्युत्तभा. शापग्रस्त होऊन मी
राक्षसी बनले. शंभर वर्षांपूर्वी या भागात
पुंडरीक नावाचे एक महर्षि रहात असत.
पत्नीच्या निधनानंतर तीन वर्षांच्या आपल्या
मुलीचे त्यांनी प्रेमाने लासन-पालन केले ते
एकदा जेव्हा येथे आले तेव्हा त्यांच्या सौंदर्याने
मी मंत्र-मुग्ध होऊन गेलं. मी त्यांना माझ्याशी
लग्न करायची विनंती केली. पण त्यांनी ती
मानली नाही. त्यांच्या मुलीला वाक दण्टशा
दाखवून आपली इच्छा पुरी करण्यासाठी मी
काक्या राक्षसीचे रूप धारण केले. आपल्या
जागेत खेळत असते त्याच्या मुलीला मी उचलले.
मला पाहताच ती मुलगी रूप घाबरली
आणि आरडा ओरडा करू लागली एवढ्यात
ती माझ्या हातातून निसटली व जमिनीवर
पडली.

मुलीच ओरडण ऐकून पुंडरीक ऋषि घाबत
आले. ते रूप रागावले आणि त्यांनी मला शाप
दिला. जे रूप धारण करून तू माझ्या मुलीला
भिडवलेस, तेच तुझे रूप कायम राहील. मी
महर्षींच्या पाया पडले आणि मला शापमुक्त
केल्याची प्रार्थना केली.

माझी प्रार्थना ऐकून महर्षींना दया आली.

ते मला म्हणाले “विद्युत्तभा, खीच सतृज
लानित्यतुझ्या ठिकाणी नाही आपत मूल नेव्हा
अपराध करत, तंन्हा आई त्यांना शिक्षा करवेल.
ही शिक्षा देत असताना तिच्या हृदयाला वेदना
होतात. आईचं हृदय असं निर्मल, स्निग्ध नि
कायल असत. आई म्हणजे या पृथ्वीवर प्रत्यक्ष
दिसणारा परमेश्वर! तुला शापमुक्त होण्याचा
एक मार्ग आहे. एक. शंभर वर्षे तू असेच जीवन
व्यतीत करशील त्यानंतर मी तुला आता जी
मातृ-महती सांगितली, ती दोन प्रश्नांच्या
रूपात कुणाला तरी विचार. जो योग्य उत्तर
दर्शेल, त्याच्या दर्शनाने तुझे पाप धुवून निघेल,
आणि तू माझ्या शापातून मुक्त होशील.” एवढं
सांगून त्यांनी ते दोन प्रश्न व त्यांची उत्तरे ही
मला सांगितली.

आश्चर्यचकित होऊन शिवचन्द्रने
यक्षिणीला नमस्कार केला व निवेदन केले -
“पण माते, मी दिलेली उत्तरं माझी नाहीत.
मी तर अगदी अशिक्षित अशा मी माणूस आहे.”

त्याच्या या बोलण्यावर विद्युत्तभा हसत
म्हणाली - “मी यक्षिणी आहे! मला काय एवढं
ही माहीत नाही असं वाटलं तुला?”

आपला उजवा हात शिवचन्द्राच्या डोक्यावर
ठेवीत तिने पुढे सांगितले - “पुत्र शिवचन्द्र, तू
सर्व शस्त्र-विद्या व शास्त्रात पारंगत होशील.
तुझी बरोबरी कोणी ही करू शकणार नाही
अणिमा, महिमा इत्यादि यक्षांच्या सहज विद्या
आहेत. या विद्या ही तुला प्राप्त होतील.” असा

आशीर्वाद देऊन यक्षिणी अंतर्धान पावली.

आनंदित होऊन शिवचन्द्र परतला आणि
सर्व वृत्तान्त चन्द्रस्वामी व विशालदत्त यांना
निवेदन केला.

चन्द्रस्वामी म्हणाला - “यक्षांकडून वरदान
प्राप्त करणारा वीर आहे तर तू ठीक आहे मी
आता बाललो.” निराशा होऊन तो तिथून
आपल्या घराकडे निघाला.

शिवचन्द्र पहातच उभा राहिला तेव्हा
विशालदत्त त्याला म्हणाला “हा चन्द्रस्वामी
स्वामी आणि ईश्यालु आहे. तू वाईट वाटून घेऊ
नकोस.” आणि विशालदत्तने आपल्या
कपड्यात लपवलेला एक हार काढून
शिवचन्द्राच्या गळ्यात घातला. तो पुढे म्हणाला

- "हा चंदनाचा हार आहे. दिवायला साधा असला तरी आपला सुगंध सर्व दिशांना पसरवतो, तू आणि हा हार यांच्यात समानता आहे. तुम्हाला बोधान्यात एकच गुण आहे. मा हामाने तुला माझे स्मरण होत राहोय."

शिवचन्द्र क्षण भर गप्प चालला आणि मग त्याने विचारले - "चन्द्रस्वामीला माझा हेवा वाटणे स्वाभाविक आहे. पण तू एवढे प्रेम का करतोस हे काही मला समजत नाही."

विशालदत्तच्या वेष्टात बसलेली वैशाली लाजून म्हणाली - "फार अशीर झाला. आता मी जाते." शिवचन्द्राचा निरोप घेऊन ती निघून गेली. शिवचन्द्र पण राजधानीत पोचला. राजाला भेटून अपवाद सर्व वृत्तांत सांगितला. राजाने त्याचा खमाम घेतला आणि वैशालीशी त्याचा विवाह करून दिला.

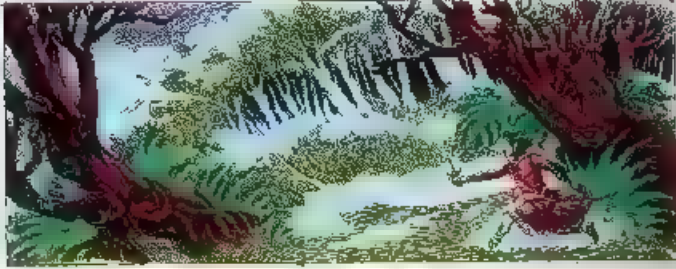
एवढी गोष्ट सांगून वेताळाने चिन्मातिला विचारले - "राजा, वैशालीने अनेक प्रसिद्ध राजकुमारांना नाकारले. शिवचन्द्राला यक्षिणीकडून वरदान मिळताच मात्र त्याच्याशी विवाह केला. हा तिचा स्वार्थच नाही का?"

चन्द्रस्वामी स्वार्थी व ईर्ष्यालु असल्याचा तिने आरोप केला. आपल्याला प्राप्त झालेल्या वरदानामुळे वैशालीचा स्वार्थ स्वर्गाचा बदलत ही बालाअसेल तरी ही त्याने तिच्याशी विवाह केला, कारण तिच्याशी लग्न करून तो राजा बनू शकणार होता. माझ्या या शक्यते समाधान माहीत असून ही बर वृत्ती नाहीस, तर तुझे शिर घडावकरी राहणार नाही."

राजा चिन्मादित्याने आपला विचार सांगितला. "वैशालीच्या बोलण्यावरून अस दिसत की ती माणसाचे बाह्य सौंदर्य नाही, तर आंतरिक सौंदर्य पाहते. शिवचन्द्राने सामान्य माणसांच्या संरक्षणासाठी आपले प्राण पणाला लावले. इतकेच नव्हे तर यक्षिणीकडून वरही मिळवले. अशा आदर्श माणसावर कोण प्रेम करणार नाही? म्हणून अशा व्यक्तीला स्वार्थी म्हणणे हे तुझे गळान आहे."

अशा रीतीने राजाचा भौन-भग झाल्यावर वेताळ तेथून अवृक्ष झाला व झाडाच्या फांदीवर जाऊन बसला.

(आभार-तुलसी व सुविज्ञा यांची एक कथा)

चाव्होदा पुरवणी - ७७

भारतची वृक्षसंपदा

सागवान

भारताच्या मुख्य कच्चाया, मिठव्या, बाके, सुवर्ण जवै ज्या लाकडापासून बनवले जाते, ते किमती लाकूड म्हणजेच सागवान-लाकूड हे केवळ किंमतीने जास्त म्हणून नव्हे, तर गुहापयोगी सामान बनवण्यासाठी अपयुक्त प्रसे इतकेच लाकूड आहे. लॅटिन भाषेत याला 'टेक्टोना ग्रॅविस' असे म्हणतात. 'टेक्टान' नावाच्या ग्रीक शब्दाचे हे रूपान्तर होय. 'टेक्टान' म्हणजे सुतार. 'ग्रॅविस'चा अर्थ अर्थ, मोठे व जड. हा वृक्षामध्ये हा सर्वात गुंथ व जाड बुंध्याचा तुळी असल्यामुळेच त्याला हे नाव प्राप्त झाले. इंग्रजीत याला 'टोक' म्हणतात. सागवान वृक्ष ३० ते ६० फूट उंच वाढतो.

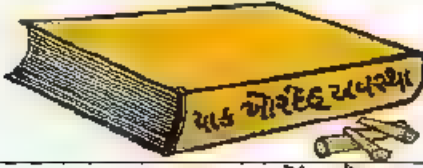
या झाडाला चारही बसून फांद्या फुटलेल्या असतात. याची पाने सभोवसभोर असतात. पाने चांगलीच मोठी असून छत्रीसारखी वाटतात. पानांचा वर्षा भोग घेवढीत असून अतला भाग लाल-बैंगणी रंगाचा असून मऊ असतो. विशेष ऋतूत झाड्यांच्या कोपऱ्यात लहान लहान पांढऱ्या फुलांचे गुच्छ दिसू लागतात. नोव्हेंबर-डिसेंबरमध्ये या झाडाची पाने गळून पडतात अन् झाड तुसतेच काढलतु गुंथवे बोळके दिसते.

सागवान लाकूड खूप मजबूत असते. त्यामुळेच रेल्वे वाईन अन् जहाजतयारीसाठी याचा उपयोग केला जातो. फुल बघण्यासाठी व वाहनांची वाके बनवण्यासाठी ही याचा खूप वापर होतो. महाराष्ट्रातील कार्गार लेण्यातील मुख्य गुहा आतल्या असून सागवान लाकडाचेच बांधकामलेली आहे. दोन हजार वर्षे आली, तरीही ते लाकूड असून जसेच तसेच सुरक्षित आहे. सागवान या वृक्षाचा हा एक पुरावाच होय.

असुर भारतातील सागवान लाकडापेक्षा केरळ व कर्नाटकातील लाकूड बंध मानले जाते, पण त्यातूनही उत्तम म्हणजे ब्रह्मदेशातील सागवान लाकूड.

मुणसिध्द धर्मसन्ध

जेन्द् अवेस्ता

समस्तया शतकात काही पार्शी लोक पर्शिया व इराणमधून भारतात आले अन् तेव्हापासून येथेच स्थायिक झाले. भारतालाच ते आपली मातृभूमि मानू लागले. आपल्या देशाच्या भुवनेत व विकासांत त्यांनी महत्त्वाची कामगिरी बजावलेली आहे. आपसंस्थांक असले, तरी हे पार्शी लोक देशात सर्वत्र विचरून स्थायिक झालेले आहेत.

झोरेस्टर (अस्तुष्टू) हा एक बुद्धिमान कर्मा होता. पारशी हे त्याच्याच अपदेश घेतलेले झोरेस्ट्रियन धर्मचे अनुयायी होते.

इतिहासकारांचे असे म्हणणे आहे की अस्तुष्टूचा जन्म सिम्तजन्माच्या एक हजार वर्षांपूर्वीच झाला होता. एका डोंगरावर ध्यानमग्न राहून ते आपले जीवन व्यतीत करत असतानाच एकदा त्या डोंगराला वणवण लागली अन् ते आपले स्थान सोडून खाली आले. नंतर जन्तला सन्नास दाखवीत त्यांनी आपले आयुष्य खर्च केले, जणवैसा त्यांनी जीवनाचे ध्येय दाखवून दिले.

झोरेस्टरचे सार अपदेश 'जेन्द् अवेस्ता' मध्ये लिहून सुरक्षित केलेले आहेत. सुरुवातीला पंधूण एकवीस अवेस्ता होते. पण काळक्रमानुसार संख्या वाढत गेली.

असे मानले जाते की, सौराष्ट्र जमले तेव्हा त्यांच्या परीवापोवती एका दिवस कान्तीचे वस्त्र निर्माण झाले. जन्मल्याबरोबरच वदन ऐकू देण्याबरोबर हास्य ध्वनि ऐकू आला. शोधवाचकलेती ते नेहमी हसतच असत. त्यांना याबद्दल कोणते विचारले तर ते उत्तर, "जेन्द्मा भले विचार मनात आणू आणि प्रत्येकाचेच मान्यता करा. भलेपणा हा भगवानप्रदत्त गुण आहे. तुम्हीही भलेपणा जणवैत सध्या उद्याल. तर माझ्या झारहोच हसत संतुष्ट जीवन जगू शकता.

संपूर्ण देशात वेव्हा घोर दुष्काळ पडला, तेव्हा अस्तुष्टूच्या मानापित्यांनी आपली हारी संपत्ती नोकांना वाटून टाकली. अस्तुष्टूनी याबद्दल आनंदच वाटला. त्यांनी असा विचार केला की, जगा सद्भाव्याचे वचवितच धर्मि होते असेले झोरे.

तर तेव्हा सवशीयानासाठी वाहेर पडले, पित्याने आपली संपत्ती त्यांना देऊ केली. ती घेण्याबद्दल आग्रहही केला. परंतु त्यांनी मकार दिला. त्यांनी केवळ आपल्या पित्याच्या कबरेचा पट्टा स्वीकारला. ते म्हणाले की हे पद्धत करणे स्मृतिचिन्ह आहे. मकरा संकेतस्थर ते दया अर्थ राहिले. तेथे त्यांनी अनेक संकटांना तोंड दिले, ते तात्विकचरणाच्या कार्यात आनंद घेऊन शेवटी सहुरा मरुता (दिव्य कान्ती) होऊ त्यांचे बोलणे झाले, व त्यांनी आपले शोकाविरसन करून घेतले. या 'दिव्य कान्ती' ने संवेपाल ते थोडे विचार, कार्य व मार्ग सुचवले, रोच त्यांनी आपला पिछटाल मानला अन् त्याच्याच प्रचार जनवैत तेसा, त्यांनी सन्नासमि जाण्याचा मार्ग दाखवला.

पारश्यांच्या प्रवाहात वाहून येत्यामुळे आता पूर्ण असा फक्त एकच ग्रन्थ, आणि अन्य ग्रन्थांची काही भागच फक्त अस्तित्वात आहेत. 'जेन्द् अवेस्ता' आणि आपल्या वेदांची सूक्त यात अगमारे साम्य हे वैशिष्ट्यपूर्णच मानायला हवे.

अहुरा मज्दा' हें कान्ति आणि सत्याचे अधिपती मानले जाते. जुलट अस्तित्वात हे अक्ष. काळ व युद्धाचे प्रतीक असल्याने पा दाहोत नेहमीच झगडें होत रहातात. 'अवेस्ता' चे असे वादहान आहे की, 'शेवटी दुष्ट शक्तींचा नाश होऊन शिष्ट शक्तीच विजयी होतील.

'जरी 'खमोन्द्' साननाचा सृष्टिकर्ता असला तरी त्याच्याबाबती वृष्ट शक्तीचा प्रभाव पडलाच, सत्यासाठी हो मानव पवित्र जीवन जगायला कटिबद्ध होईल. त्याचा नक्कीच जय होईल हा जय सत्य व प्रकाशाचा असेल.' झोरेस्टरने आपल्या सूक्तीत या ग्रीहोच जोर दिलेला आहे.

त्यांच्या आणखी काही सूक्ति अशा आहेत. 'मानव शुभतम काम करील, तर त्याला दिव्यत्व मिळेल. मानवाना जन्मभर सत्यासाठी झगडत रहावे लागेल अन् त्यासाठी त्याचे बालपणदे प्रबलाच अन्तत. त्याला परमेश्वरासुत घेऊन जातील.'

सुन्ध विमोसपान राहून सत्यपणापासून काधी डळडळ नाही, तर त्याचा मुषलब्ध होणारे फळ महत्वर असेल.

'दैवप्रणाली अन् प्रयोग न हमी ध्यानात ठेवायला हवे. सना त्याचेच मनन करणे आवश्यक आहे.'

तुम्हाला माहीत आहे काय ?

१. गल्फ केशपेकी सर्वात लहान देव कोणता ?
२. आपल्या सुदीप चिन्हात तीन प्राणी अंकित आहेत. ते प्राणी कोणते ?
३. लहान मुलाच्या मनोरंजनासाठी हास कार्य करणाऱ्या सडमद्याल मुलांकडून पुरस्कार मिळतो. या पुरस्काराचे नाव काय ? हा पुरस्कार एकाच भारताच्या प्रांताला, त्याचे नाव काय ?
४. "मेषापोटेमिया" चा अर्थ माते. योगिन्यापिबला प्रदेश. तो कोणत्या लक्षांमध्ये वसला आहे. त्याचे स्थानचे नाव काय ?
५. भारतातला पहिला अंतरिक्षप्राणी कोण ?
६. बासरीना किती छेद असतात ?
७. कर्नाटक अणुघात केंद्राचे स्थान ?
८. लहानपणी शाहीच्या राणीचे एक दुसरेच नाव होते. ते कोणते ?
९. "विश्व कर्ण" चा संशोधक कोण ?
१०. जवळपास देशाच्या केंद्रीच्या तुलनेत आपल्या देशाचे स्थान कितीवे ?
११. एकाच कुटुंबातल्या चार लोकांना "नोबल पारितोषिका" मिळाले. ते कुटुंब कोणते ?
१२. आपल्या राष्ट्रीय झेंड्याचे तीन टांग कोणी सूचवलेले आहेत ?
१३. आपल्या शरीरातील रक्ताचा एक बेंब शरीररमर किडन पायला किती वेळा लागतो ?
१४. "अटॉमिक" मध्ये आपल्या देशाचे जे स्थान प्रथम मिळाले होते, त्याचे नाव काय ?
१५. फाजुत जास्त प्रमाणात मिळणारे किटमिन कोणते ?
१६. बालकांसाठी इंग्रजीत प्रथम प्रकाशित झालेल्या माहितीचे नाव काय ?

उत्तरे

१. गल्फ केशपेकी सर्वात लहान देव कोणता ?
२. आपल्या सुदीप चिन्हात तीन प्राणी अंकित आहेत. ते प्राणी कोणते ?
३. लहान मुलाच्या मनोरंजनासाठी हास कार्य करणाऱ्या सडमद्याल मुलांकडून पुरस्कार मिळतो. या पुरस्काराचे नाव काय ? हा पुरस्कार एकाच भारताच्या प्रांताला, त्याचे नाव काय ?
४. "मेषापोटेमिया" चा अर्थ माते. योगिन्यापिबला प्रदेश. तो कोणत्या लक्षांमध्ये वसला आहे. त्याचे स्थानचे नाव काय ?
५. भारतातला पहिला अंतरिक्षप्राणी कोण ?
६. बासरीना किती छेद असतात ?
७. कर्नाटक अणुघात केंद्राचे स्थान ?
८. लहानपणी शाहीच्या राणीचे एक दुसरेच नाव होते. ते कोणते ?
९. "विश्व कर्ण" चा संशोधक कोण ?
१०. जवळपास देशाच्या केंद्रीच्या तुलनेत आपल्या देशाचे स्थान कितीवे ?
११. एकाच कुटुंबातल्या चार लोकांना "नोबल पारितोषिका" मिळाले. ते कुटुंब कोणते ?
१२. आपल्या राष्ट्रीय झेंड्याचे तीन टांग कोणी सूचवलेले आहेत ?
१३. आपल्या शरीरातील रक्ताचा एक बेंब शरीररमर किडन पायला किती वेळा लागतो ?
१४. "अटॉमिक" मध्ये आपल्या देशाचे जे स्थान प्रथम मिळाले होते, त्याचे नाव काय ?
१५. फाजुत जास्त प्रमाणात मिळणारे किटमिन कोणते ?
१६. बालकांसाठी इंग्रजीत प्रथम प्रकाशित झालेल्या माहितीचे नाव काय ?

चौरी

सुहास अगदीच गरीब होता. तसे त्याचे आजोबा, पणजोबा वगैरे पूर्वज चांगले धनवान होते. परंतु त्याच्या पित्याला त्यापारत जबरदस्त खोड बाली; अन् त्या घटक्याने हृदयक्रिया बन्द पडून त्याचा मृत्यु ओढवला. यामेळी सुहासला चार लहान लहान मुले होती.

आपल्याच गावात काही कामगन्दी करून अपमानित जिणे जगणे त्याला आवडण्यासारखे नसल्याने पत्नी व मुलांसह सुहास एका दूरच्या गावी निघून गेला, तेथे त्याने खूप कष्ट केले. पण श्राव्हावस काम करत राहूनही आपले कुटुंब पोसण्याइतकी प्राप्ती त्याला होत नसे. अल्पत आवश्यक जिनसा खरीदणेही त्याला अवघड होऊ लागले.

गावात अनेकांकडून त्याने थोडे-बहुत कर्बही घेतले होते. तेच परत करून शकल्यामुळे आता बाणखी कोणाकडून पैसे मिळणेही अशक्य

झाले होते. मुले बिचारी भुकेने तळमळताना पाहून त्याला पार दुःख होई. त्यांची भूक भागवण्यासाठी केलेले त्याचे सारे प्रयत्न निष्फळ झाले. एके दिवशी तो एका क्षपत्र भाणसाच्या घरासमोरून चालला होता. घर कसले, एक महलच म्हणावा इतके मोठे होते ते. भुतगोतन कपडे व अलंकार वातलेल्या स्त्री-पुरुषांची तेथे ये-जा चालू होती.

या धनवान भाणसाकडे काही शुभ-कार्य चालू होते. स्वयंपाकी तन्हतन्हेची पक्वान्ने बनवत होते. त्या पदार्थाच्या सुगंधाने सुहासला आकृष्ट केले.

तेथे समोर भुषा राहून सुहास लक्षपूर्वक जात पाहू लागला. सर्व पाहुणे मंडळी मेजवानी झोडण्यात मग होती. त्याने एकवार आपले मळके घातले अन् फाटका सदर ब्याहाळला. या अवस्थेत कोणाच्या न कळत पंक्तीत बसून जेवणेही अशक्य होते. आता काय करावे, असा

अनिच्छा तांबे

त्याला प्रश्न पडला. संधी साधून तो ब्रटकन पाकशाळेत घुसला. थमोरच दिसलेला पदार्थ हातात घेऊन तोडात टाकणार, इतक्यात कोणी व्यक्ती आत येत असल्याची चाहूल लागून तो एका मोठ्याशा इंड्यामामे लपला.

पाकशाळेत येणारी व्यक्ती म्हणजे एक तीस पस्तिशीची बाई होती. ती चांगली गौरीगोमटी लव्ह होती. तिचा चेहरा पाहून सुहासने ओळखले की ती काहीशी घाबरलेली आहे. इतक्यात दुसरीकडून आवाज आला, "कान्ता! येता येता वांग्याची भाजी आणि ग वाढायला."

"आणवे." काप्या आवाजात अंतर देखून आपल्या कपड्यात दडवलेले एक सोन्याचे नेकलेस काढून ती जळत्या चुलीवरच्या एका

पदार्थाकडे वळली. सुहासला प्रथम ते नेकलेस दिसलेच नव्हते. त्याला वाटले की पदार्थात ही एकाडे विष वगैरे मिसळून टाकायला तर नाही आली?

पण कान्ताने एकवार चोहोके नवर टाकून, आपणाकडे कोणी पहात नाहीसे पाहून हातातले नेकलेस त्या पदार्थाच्या भांड्यात टाकले. त्याच वेळी सुहासला तो दागिला बरोबर दिसला.

कान्ताने दागिला पदार्थाच्या भांड्यात का टाकला, ते काही सुहासला समजेना. भुके-मुळे फार विचार करणेही त्याला शक्य झाले नाही.

सुहासने परासीतल्या काही पुऱ्या बुचलल्या अन्नात खाऊ लागला. तिथल्यात कोणीसे त्याला पाहिले, अन् तो 'चोर चोर' म्हणत मोठ्याने ओरडू लागला.

भीतीमुळे पुऱ्याही सुहासच्या हातून गळून पडल्या. त्याने पळायचा प्रयत्न केला, पण इतक्यात दोघा चौघांनी येऊन त्याला पकडले. अन् त्याला घेऊन ते सर्वजण यजमानांकडे गेले.

ते यजमानाला म्हणू लागले, "हूं! रात्री चोर पकडणं एक वेळ सोपं, पण दिवसा? चोराला काय पळून जायला दहा वाटा! तरीही दिवसा दवळ्या चोरी करणारा चोर आम्ही मोठ्या कौशल्याने पकडलाय. अशा लग्न समारंभांच्या वेळी निरनिराळ्या प्रकारचे चोर संधी पहात असतात, पण हा तर मोठाच लुटारू दिसतोय!"

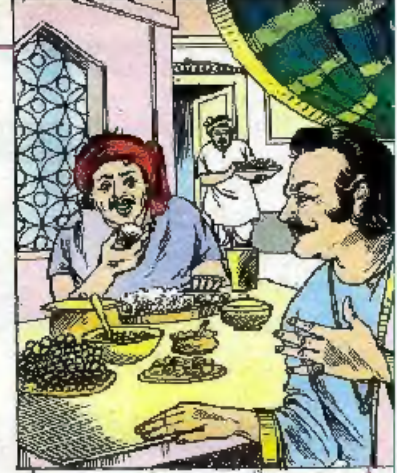
सुहासला पकडल्यामुळे, आपण जणू काही आकाशातले तारेच तोडून आणल्याच्या आचिर्भावात ते बकबक करत राहिले. यजमान आपल्याला शाबासकी देईल अशी त्याची अपेक्षा.

व्यंगाने हसत यजमान म्हणाला, "बरं बरं, समजलं, जास्त सांगापची काही जरूर नाही, बाला आपण 'लश्चाचा चोर' म्हणणं ठीक होईल."

यजमान सुहासला 'चोर' म्हणाला, तेंव्हा त्याला वाईट वाटले, तो म्हणाला, "महाराज, मी कोणी चोर वाकू नाहीय. चार मुलं आहेत मला. वेकार आहे, भुकेनं तडफडणारा एक दरिद्री जीव आहे मी. आजवर्यन्त खूप नियन्त्रण ठेवलं भुकेवर, पण आज तिनं माझ्यावर मात केली, मन् बला तुमच्या पाकशाळेत लोटलं. खरा चोर तर ही 'भूक' आहे."

सुहासची चेष्टा करत यजमान म्हणाला, "पण चोर तों चोरच ना? तो तू असशील, नाहीतर तुझी भूक असेल. चोरीच्या अपराधा-बद्दल तुला शिक्षा तर न्हायलाच हवी."

त्याने नोकरींना आज्ञा दिला की, 'चोराला आपल्या खोलीत घेऊन यावं.' खोलीत आल्यावर यजमानाने सुहासला बसायला सांगितले व नोकरीकरवी तऱ्हेतऱ्हेचे पदार्थ मागवून घेतले. अन् सुहासला ले खायला फर्मावले. सुहासने पोटभर खाऊन घेतले. पण खाताखाता तो रडत ही होता. नंतर यजमानाने

त्याला विचारले, "तुला मी का खाऊ वातसं माहीत आहे?"

सुहासने नकारात्मक मान हलवली. "तुम्हा ऐकलंच असशील की भोजन हे परब्रह्मस्वरूप असतं. मनुष्याच्या जीवनात अशी दीन परिस्थिती कधीच येऊ नये, की त्याला चोरून खावं लागवं! तुला पाहून वाटत पण नाहीय की तू पक्का चोर असशील. बोल, अशा चोरी का करू घजलास?"

सुहासने आपली सगळी रामकहाणी यजमानाला सांगितली. आपल्या बडिलांचे व्यापारत फले तुकसान झाले, तो स्वतः फक्षा कर्जबाजारी झाला, जन् शेवटी आज्ञाची चोरी का करू घजला, इत्यादि.

सुहासला सहानुभूती दाखवत खोत श्वास ओढून यजमान म्हणाला, "व्यापारात नेहमी लाभच होतो असे नाही; एकाद्याच नुकसानही होतं. तुला चोर वनायला कोणत्या परिस्थितीतून भाग पाडलं, हे मला छान कळलय. तुझी मुलही अशी चोर वनायची शक्यता आहे. मी आता तुझी भूक भासवलीच. जाताना आपल्या आवकामुलासाठीही खाणं खावून घेऊन जा. तुला नोकरीही द्यायचं ठरलय मी. उद्या येऊन भेट."

यजमानाच्या पावलांना स्पर्श करून नमस्कार करत सुहास म्हणाला, "जन्यघर ऋणी राहिल मी तुमचा. तुमच्या कृपेनं मी पोटभर खाऊन, पण लग्नघरचे हे पदार्थ रुचकर आहेत की नाहीत, हे नाही विचारलं तुम्ही मला?"

सुहासच्या बोलण्याने यजमानाच्या मनात संशय अल्पत्र झाला, अन् भुवया जुंजावत त्याने विचारलं, "हो खरंच, विचारायला तर विसरूनच गेलो मी. बोल, कसे लागले पदार्थ तुला?"

"वा, पदार्थ तर भुतम आहेतच; पण सोन्याचो खोर तर फारच स्वादिष्ट आहे." सुहास वृत्तरला.

"अ? सोन्याची खोर? जे सांगायचंय ते स्पष्ट सांग पाह!" यजमानाने आतुरतेने म्हटले.

स्वयंपाकघरात आपल्या डोळ्यांनी पाहिलेला सारा चमत्कार सुहासाने सांगून टाकला. यजमानाने भांडवातले नेकलेस बाहेर काढवले. ते तर नवऱ्यामुलीचे होतं! कान्ताला बोलावून तिची चांगली हुजेरी घेतल्यावर तिने आपला गुन्हा कबूल केला.

भुकेमुळे चोरी करणाऱ्या सुहासबद्दल यजमानाच्या मनात सहानुभूती अल्पत्र झाली. त्याच्यामुळेच आपला रागिताही परत मिळाला. सध्या चोराला पकडून देऊन त्याने मोठेच लाभदायक काम केले.

दिव्या वचनाला जागून यजमानाने सुहासला चांगली नोकरी देऊन त्याच्या कुटुंबाचा बुध्दार केला. आता सुहासची पत्नी अन् मुलांना भुकेने तळमळायची गरज राहिली नाही.

पित्याचा सल्ला

गो विन्दवर एकाच वेळी अनेक जबाबदाऱ्या येऊन पडल्या. वडिलांची तब्येत सुधारण्यासाठी त्यांच्या औषधपाण्याची व्यवस्था करायला हवी होती. आईची रेशमी साड्या घेण्याची किती दिवसांची हीस पूरी करायला हवी होती. दोन बहिणींचे विवाह करायचे होते. घराची दुसरी आवश्यक होती.

इतक्या जबाबदाऱ्या पार पाडायच्या, तर काही इस्टेटही त्याच्याकडे नव्हती. गोविन्द बुद्धिमान होता. पण जगासाठी जाणत नव्हता. तो स्वतः फारच चांगला होता. पण चांगल्या माणसांच्या हुशारीचा अप्रयोग नेहमी दुसरे लोक करून घेतात. त्याला स्वतःला त्याचा काहीच अप्रयोग होत नाही.

अनेकांनी त्याला सूचवले की, 'धन कमव, चांगला धनवान बन.' पण त्याचे बाबा मात्र त्याला म्हणत, 'बेटा, काहीही झालं तरी आपला मजगण सोडू नकोस, बरा झालास तर

चांगुलपणाने बागण्यातच मिळते."

गावातल्या भुतपन्नावर घर चालवणं कठीण झाल्यामुळे कामाच्या बांधात तो बाहेराकडे निघाला. वाटेत एक जंगल होते. बरेच चालल्यानंतर दमून तो एका झाडाखाली विधान्तीसाठी बसला.

खूप पूर्वी पासून त्या झाडावर एक भूतरहात असे. साधीला कोणी नसल्यामुळे त्या भुताला फार एकटे एकटेवाटे. गोविन्दला पहातच त्याने खाली भुडी मारली. त्याला अवानक पाहून धाडलेल्या गोविन्दला त्याने धीर दिला. अन् त्याला त्याने सर्व हकिकत विचारली. नंतर गोविन्दला ते म्हणाले, "हे बंधू, तू आपला माझ्याशी काहीतरी बोलत रहा, माझे मनरंजन कर, म्हणजे झालं. शहरात जायची तुला काही आवश्यकता नाही. तुला हवं तितकं धन देईन मी."

गोविन्दने धीर एकवटला. अन् एक

कौटिल्य जाधव

महाचोराची गोष्ट त्याने भुताला सांगितली. तो ऐकून भुताला फार आनंद झाला अन् ते म्हणाले, "तुही माझा मित्र बनून इथेच रहा नं! तुझी बोलायची, गोष्ट सांगायची पद्धत मला फार आवडली बघ."

गोविन्द त्याला म्हणाला, "मी नकी राहिलो असतो तुझ्याबरोबर. पण घरातल्या माझ्या जबाबदाऱ्यांचं काय करू मी?"

थैलीभर सोन्याची नाणी गोविन्दच्या हाती देत भूत म्हणाले, "जवपर जा अन् आपल्या जबाबदाऱ्या पार पाडून तांबडतोव परत ये."

गोविन्द परी गेला. त्याने पित्याची चिकित्सा करवली, आईसाठी रेशमी साड्या वारीवल्या, घराची झगडूजी केली, अन् तीन एकड जमीनही घेतली. इतके सगळे केल्यावर त्याला भुताची

आठवण आली अन् तो पुन्हा बंगलाकडे परतला.

तिथे भुताबरोबर एक आठवडा राहून गोविन्दने त्याला राजाराणीच्या मोष्टी सांगितल्या. गोविन्द बरोबर असला, की भूत फारच खुशीत असे. त्याने पुन्हा घरी जाण्याची गोष्ट केली, तेव्हा भुताला वाईट वाटले. वृत्तात आवाजात त्याने विचारले, "तू कायम माझ्याजवळच नाही का राहू शकणार?"

गोविन्द म्हणाला, "मला जखून बहिणीचे विवाह करायचे आहेत. आईबाप कायम तुज्यात राहतील अशी सोयही करून घ्यायची आहे. तूच सांगबरं, या जबाबदाऱ्या सोडून तुझ्याच बरोबर कसा राहू?"

भुताने या खेपेला गोविन्दला दुपट सोने देअून म्हटले, "ठीक आहे. आपल्या सर्व

जबाबदाऱ्या पार पाडून ये तू."

गोविन्द परी गेला. त्याने आपली शेतजमीन खरेदी केली. बहिणीचे विवाह करून दिले, अन् जेव्हा त्याची खात्री झाली, की त्या आपल्या आईबापांची नीट काळजी वहातील, तेव्हा त्याला खूप आनंद झाला, आता फक्त भुताची इच्छापूर्ती करणे शिष्टक राहिले.

भुताबद्दल गोविन्दने खूप विचार केला. 'आपण जोपर्यंत मनुष्यरूपात आहोत, तोपर्यंत आपणाला आपल्या माणसाचे आकर्षण राहिल, तेव्हा आपण स्वतःही भूत बनलो, तर कायम त्याच्याबरोबर राहू शकू. आपल्या कुटुंबालाही आता आपली काही जखूर नाहीय.' तो आता अशा निर्णयावर आला की, 'ज्या भुताने आपल्याला मदत केलीय, त्याच्याबरोबर

कायम रहायचे असेल तर त्याला एकच बुपाय आहे. अन् तो म्हणजे आत्महत्या!"

गोविन्दने असेही ठरवले की गावातल्या डोंगरावरून झुडी मारून आत्महत्या करायची. तो तानडतोव घरातून बाहेर पडला. तो जेव्हा डोंगरशिखरावर पोचला, तेव्हा त्याला तेथे एक सुंदर तळणी दिसली. तो तिच्याकडे पहातच राहिला.

त्या तळणीचे नाव होते सरला. तिची आई लहानपणीच वारली अन् पित्याने दुसरे लग्न केले. सावत्र आई तिला फार छळत असे. तिला खूप कामही पडे, सदान् कदा बोलणी ऐकून घ्यावी लागत. तिने सारे काही सहन केले. पण आता तिची आई तिचे लग्न एका रोगी म्हातान्याशी करून देअू पहात होती. त्यामुळे तीही

